

**SALİH SAFVET BAŞIÇ: JEDAN OSMANSKI INTELLECTUALAC U
BOSNİ I HERCEGOVINI/BOSNA-HERSEK'TE BİR OSMANLI AYDINI:
SALİH SAFVET BAŞIÇ. Pripremio/Hazırlayan: Dr.Genç Osman GEÇER.
Tuzla/Bosna-Hersek, 2009.**

Dursun YILDIRIM*

Balkanlar, tabiat bakımından Türklerin kadim zamanlardan itibaren sevdiği, yerleştiği, farklı etnik yapılar içinde yer almayı, farklı dinler ile ibadet etmeyi ve hatta kendi dillerini farklı dillerin içine bırakarak yaşamayı sürdürdüğü bir coğrafyayı ve bu coğrafyayı paylaşan insanları ifade eder. Her bir Balkanlının ardında veya soyunda kadim zamanların veya yeni zamanların harmanında oluşmuş bir kimlik yer alır. Bu harmanlanışın ilk kez hangi kadim zamanlarda başladığını söylemek, onu tarihlendirmek imkânsız görünmektedir. Fakat, şunu rahatlıkla söylemek mümkündür: Balkanlarda yaşayanlar ne otantik ana dillerinde, ne de tam olarak bir yabancı dilde konuşurlar. Hemen hepsi, 'kıрма' yani 'creole' denilen dil yapıları içinde konuşurlar. Din ve mezhepler, dini öğretinin, dinî kitap ve

ilahîlerin dilleri nedeniyle konuşulan dilin değişim yaşaması tabii bir gelişmedir. Kadim Türk kavimleri dillerinin ve etnik kültürlerinin ve nihayet yeni zamanlar içinde Orta Avrupa ve Balkanlar üzerine yayılan ve yerleşen Türklerin bu sahada oluşturduğu müşterek medeniyetin gelişmesine ve yaşanmasına zemin olmuştur. Roma'nın dinî ve Avrupa'nın etnik milliyetçilik kıskırtmaları dışında Balkanlarda uzun yüzyıllar, farklı dil, din ve kültür sahibi kavimlerin barış içinde bir arada yaşadığı söylenebilir. Bu barış ve huzur ortamının kurulmasında hiç şüphesiz Türklerin kadimden tesis ettiği düzenin payı vardır. Bu barış düzeni, yeni zamanlar içinde de varlığını 'Pax Ottomana' adı altında korumuştur.

Türklerin kurduğu barış ortamı, Avrupa devletlerinin böl/yönet politikaları nedeniyle XIX. yüzyılda tamamen ortadan kalkmıştır. Bu güzelim Balkan

* Prof. Dr. Hacettepe Üniversitesi.

coğrafyasında, Avrupa emperyalizmi insanlara ve kavimlere içirdiği dini ve ideolojik zehir ile onların elinden sahip oldukları huzuru, güveni, saadeti ve emniyetli hayatı çekip almıştır. Avrupa devletlerinin her birinin çalıp söylediği türküye râm olanlar, bir anda deli tasından su içmiş gibi oldular; geçmişi, birbirleriyle paylaştıkları müşterek medeniyetin nimetlerini ve güzelliğini bir yana itiverdiler ve birbirlerini yok edercesine boğazlamaya başladılar. Bu süreç hem birbirlerine karşı, hem de bu barışı tesis eden Türklere karşı hunharca işletiliyordu.

Son iki yüzyıllık zaman dilimi ise, Türklerin Balkan coğrafyasından âdeti kazanması gibi bir soykırımı içinde geçmiştir. Bu acımasız süreç ne yazık ki, insanlığa her fırsatta demokrasi ve insanlık dersi vermede eşsiz bir yüzüzlük örneği veren Avrupa devletlerinin gözleri önünde cereyan etmiştir. Yeterli insan temizliği yapıldığına kanaat getirilince de, aynı yüzüzlük devletler, timsah gözyaşları döküp barıştan söz etmişlerdir.

Avrupa ile Balkanlara giren tüm rejimler ve yönetimler, soykırım cinayetlerini acımasız biçimde uygulamışlardır. Bu acımasızlıklara karşı her zaman direnen, zamanın şartlarına aldırmandan hak ve insanlık mücadelesi verip halkını uyandırmaya çırpınan ve bu yolda ömür tüketen aydınlar olmuştur. Bu aydınlar arasında İstanbul'da eğitim görüp yetişmiş bir 'kadim' Türk beyi evladı Salih Safvet Başıç de vardır.

Salih Safvet Başıç, 1873 yılında Hersek'te bir kasabada doğmuştur. Lise tahsiline kadar eğitimini bu kasabada tamamlar. Başıç, 1904 yılında lise ve yüksek tahsil için İstanbul'a gönderilir. Yüksek tahsil yıllarında, Bosna-Hersek öğrenci derneğini kurup lise ve üniversiteli Bosna-Hersekli öğrencileri etrafında toplamaya çaba gösterir. Ve nihayet,1910 yılında Bosna-Hersek'e geri dönüp burada yeniden barış ortamını tesis etme, Türk ve Müslüman ahaliyi bu yolda aydınlatmaya çaba gösterir. Bunun için cemiyet kurulmasına çalışır, Misbah ve Yeni Misbah mecmualarını çıkarır, yazılar yazar ve bir eğitimci olarak hayatın hemen her safhasında insanlarını tehlikelere karşı uyanık tutmaya gayret eder. Olağanüstü bir idealist, halkı için göz kırpmadan mücadele veren bir aydındır. Halkının Avusturya esareti altında olması, onu, yaptığı mücadeleden geri tutmaz, aksine daha dirençle hareket etmesine yol açar. Halkının direnişi için, yaşaması için mücadele veren Salih Safvet Başıç, bu yönüyle Balkanlarda mazlum halkların insanlık mücadelesine önderlik eden bir yazarı, bir aydındır. Balkanlarda barışı ve insanlığı ayakta tutma mücadelesi veren Başıç, şüphesiz Balkan halklarının barış içinde bir arada yaşamasını isteyenler açısından her zaman hayırla yad edilecekler arasında yer alacaktır.

Dr.Genç Osman Geçer, idealist bir aydın olan Salih Safvet Başıç'ın hayatını, mücadelesini ve yazılarından bir bölümünü kapsamına alan bu elimizdeki eseri hazırlamakla önemli bir iş başarmıştır. Tarihin dehlizlerinde kaybolma tehlikesi geçiren Balkan gazeteciliği ve dergiciliği ile ilgili, Dr.Geçer arşiv çalışmaları yaparken Başıç'ın yazılarının ve dergiciliğinin dikkatini çekmesi aynı zamanda günümüz aydınına geç kalınmış bir görevi ifa etme fırsatı yaratmıştır. Bu önemli

çalışma, dikkatlerimizi, bilim, kültür ve sosyal tarih açısından önemli ve az araştırılmış ama ihmal edilmemesi icap eden bir konu üzerine çevirmiştir. Edebiyat tarihimizi de bir boyutu ile bu yazılar ilgilendirmektedir. Bu açıdan da, bu eser, önemli bir işlevi yerine getirmekte ve Balkanlarda cereyan eden fikir hareketlerinin mahiyetine ışık tutmaktadır.

Eser, önsöz, giriş, Salih Safvet Başıç'ın hayatı, makaleler, değerlendirme, dizinler, ekler ve fotoğraflar gibi kısımlardan oluşuyor. Tabii, yazarın yazıları Türkçe yazılmıştır. Bundan şunu anlayabilirizki, Bosna-Hersek'te Türk dili müşterek iletişim dili olma vasfını yirminci yüzyıl başlarında muhafaza etmektedir. Bir dilin ve o dili konuşanların baskı, zulüm ve soykırım yoluyla uğradığı ağır tahribatı ve değişimi anlamak ve izlemek açısından bu tür araştırmaların artması sevindirici olur. Dr.Geçer'in yapmış olduğu bu çalışmayı bu yolda atılmış önemli bir ilk adım sayıyor ve bunu, başkalarının izlemesini diliyorum. Coğrafyayı ve bu coğrafyada yaşanan hayatı kuruluştan kurtaran orada yaşayan insanların maceraları ve tabiata işledikleri rûhun hâla orada varlığını koruyor olmasıdır. Kayıtlara giren maceraları ve insanları tanımadan onların kim olduğu bilinmez, nasıl yaşadığı anlatılamaz ve bir tarih yazılamaz. Balkan tarihinin önemli bir sahifesini Salih Safvet Başıç işgal ediyormuş ve Balkanlar için bu ve benzeri şahsiyetler ve maceraları bilinmez ise, buralarla ilgili öğreneceklerimiz daima eksik kalacaktır ve tarihin yalnlığı devam edecektir.

Balkanlar'da gezip dolaşanlar, akademik görev yapanlar, Dr. Geçer'in yaptığı gibi, tarihin tozlu sahifeleri arasından bir hakikati alıp gün ışığına kavuşturur ise, Balkanları öğrenme açısından önemli mesafeler alınmış olur.

Oralardan anılarla dönenler oluyor ve bunları yayınlıyorlar. Bildiğim kadarıyla bu gelenek Yaşar Nabi'den de eski sanırım. Yahya Kemâl, hem şiir ve nesir diliyle bu coğrafyaya değinir. Sonra bir değerli gazetecimiz Yılmaz Çetiner, 'Ah şu bizim Rumeli' adlı röportajı yayınlıyor. Bulgaristan Belene mezâlîmi hâtıraları da Osman Kılıç'ın olsa gerek. Ama görüyorum Balkanların sözlü tarihi, kültürü üzerine gençler arasında ilgi az, fırsat mı verilmiyor, izciliği mi bilmiyorlar, bir şeyler eksik görünüyor. Acaba sorun tembellik mi, donanımsızlık mı, vurdum duymazlık mı, ilgisizlik mi, sebep tam nedir, kestiremiyorum, bir handikap var ve aşılması icap ediyor.

Dr.Geçer'in çalışmasının bir önemli yönü de, eserin hem Türkçe ve hem de Boşnakça tertip edilmiş olmasıdır. Böylece, tarihin gerçeğini herkes aynı zamanda öğrenmiş oluyor. Bir başka yönü, Rahman Şabanoviç'in yazılar ile uyumlu kara kalem çalışmalarının eserde yer almasıdır. Bu çalışmalar, geçmişin yirmi birinci yüzyıl aydınının prizmasından nasıl görüldüğünü bize anlatır ki, bu da eseri tamamlayıcı önemli bir unsur olarak değerlendirilmiştir. Bu türden tarihi ve yöreyi aydınlatıcı çalışmalara ve yerinde yayınlara ihtiyaç olduğu açıktır. Kutluyorum.